

Majtényi Mihály

Szárason és vizen

ÓRIÁSMOZDONY liheg a vinkovci állomáson, közvetlenül a vagonok mellett. Tűztorkát most etetik ketten: az egyik a szeneskocsi tetején áll, onnan lapátolja át a fénylő fekete szenet, a másik a tűzes kazánba veti, lapátonként a mozdonyeledelt. Rőtörös fény izzik a kazánban, a fény bevonja a mozdonyvezető félig nyitott fülkéjét; most közelről láthatjuk a gépet, amely eddig húzott: vizet vesz és megetetik Bródig. Mögötte egy másik masina türelmetlenkedik: gyerünk, gyerünk!

Az égő mozdony — mert mintha parázlana, olyan most —, a kazán torkában lapátoló fekete árnyalakok csak úgy árasztják a század tűz- és vasromantikáját. Szegény Dante hosszú hónapokat vándorolt, hogy primitív vashámort lásson és az abból kiáradó fényt mintázza a Pokol bejáratának — most kereken mozgó vaskocsik szállítják a tűztorkot. A masiniszta maga kikönyököl a magas mellvértén s lefelé beszélget. Szalmakalapos ember köszön fel hozzá: szaktársa civilben, aki szabadságra utazik. Neptun-karú ember ő is, aki mozdonyokat lendít szédítő utakra, felesége biztos korholja a fülkeablakból: hadd a fenébe a mozdonyokat és vigyázz a kalapodra. De ő csak felkapaszkodik az első hágszóra, arccal felfelébámulva kiáltoz rejtélyes szavakat a kilométerpénzről a szolgálatban lévő kartárs felé. Aki egyszer vasúti volt, csak az értheti meg milyen izgalom is az, utazni a vonaton amikor más hajtja be az indítókart, más füttyürész, más forgatja a lámpát. Mindmegannyi édes, szakmai titok s az otthon százszor ismételt régmegúnt mozdulatok — ha a vasutas kel utasként távoli útra, most az exhibicionizmus szenvedélyes tárulkozását jelentik az ő szemében. Ez vagy én, itt fut az életem, így lesz ha nyugdíjba megyek, így lesz ha meghalok, ha nélkülem fut a vonat. Igen, ezt vallotta nekem egyszer egy vasutas s azóta figyelem őket ha szolgálaton kívül, civilben vonatraülnek. Ezt is azért lestem meg, a szalmakalapot: miről is értesült onnan a magasból, a tűztorok szájából az aktív kartárstól? Nem tudom, mert a mozdony sípolt egyet, a vastorok száját becsukták és az óriásbika odébbállt. S nemso-kára mi is robogtunk tovább.

Ez a táj itt s végig a kettősvágány egész útja csatatér-émlék. Mint ahogy ennek az országnak majdnem minden zugában megtalálható a hadjáratok, offenzívák és ellenoffenzívák, partizán-akciók emlékét. Kiteríted a térképet és akárhova rábóksz, bármelyik pontra: a térkép válaszol. Hajdanta a csatatér egy iskolai olvasókönyvekbe menekült távoli fogalom volt — az utolsó nagy háború óta azonban, mint a sakktablára rakott és egyre szaporodó búzaszem úgy dagad a csatatér-émlék aránya... Jártam erre negyvenötben és negyvenhatban, a háború után: még tövestől kitépelt fák és feltépett sinek, útszélen heverő hadikocsik rozsdája kísért a távolba s egy szál sínen dőcögött a vonat... Tíz éve idestova s a helységnevek, amelyek mindmegannyi harctéri pontot jelentettek, szerényen visszahúzódtak a történelem lapjaira. Vagy már csak csatlakozási és átkelőpontot jelentenek a menetrendben, esetleg sokasodó gyártelepet, pirostetősz mezőgazdasági birtokot, éjszaka pedig integető lámpasort, amelyek mögött a béke él s a munka.

Mocorgok a helyemen a piros bőrrülésen: aludni szeretnék. Nem is bőrrülés, műanyag, polivinil. Hiába keresed a lexikonban — ő a lexikonok milyen lassan készülnek csak, nem képesek követni a mindennapunkba bevonuló penicilineket, polivinilokat s mindezt az egész találmánykomplexumot. Szegény lexikonok és szegény szótárak ott kullognak évtizedes elmaradottságukban, körülöttük nőnek a találmányok és szaporodnak a fogalmak s ők, a Mindentudás hivatalos könyvei, olyanok, mint a cserbenhagyott és megmerevített mult. Ő, hogy tudják az abajdóc-búza sokféle válfaját, a főudvarnagyi bíróságok összetételét, a legmodernebbek már a villanyáramot is — az élet ábécéje azonban dobja, köpi az új fogalmakat s ezek már nem képesek beszökni a halott, nagy betűrengetegükbe.

Mocorgok a helyemen, hogy alvással védekezek a zakatolás s a furcsa gondolatok ellen. Elég útrakelni egy kicsit, alighogy kimozdul az ember, élesebb a szeme — mindjárt. Jobb lenne persze, óvatosabban és lassabban utazni és közelebről jobban mögéje nézni annak a végtelen bródi lámpasornak,

ahol a gyárak új sora született és egy új város születik. A holdfényben tisztán látszik északról a Papuk elvonuló hosszú hegylánc s az az égnek verődő neonfény a beograd—zágredi autóút modern benzinkútja. Jobb lenne lassabban utazni és lépésben, mindent meglátni — csak kíváncsi vagyok, mit szólnának hozzá az útítársaim. Az egyik reggelre Lyublyanában akar lenni, kilenc óra körül már, a másik délben Rijékán. Ezek megvernének egészen biztosan. Mindenki úgy úzza a mesterségét — mondanák —, hogy a másikkra abból veszély ne származzon. Ha maga tapasztalni akar barátom, tapasztalni és szemlélődni útközben, tanulmányt írni a márról és az életről, ám vegye nyakába a világot taligán vagy biciklin, na ja!

Alszanak nyugodt lelkiismerettel és igazuk van. Hála a polivinilnek most már a harmadosztály is bőrléses, aludni lehet fapadon való kuporgás helyett s ők ilyen kocsit fogtak ki éppen s ezért elégedettek.

Hogy honnan tudom?

Megmondták.

A polivinil nincs benne a lexikonban, az igaz, de megvan a valóságban. S végeredményben, irkálhatunk mi amit akarunk, a valóság számít csak.

IMBRO TKALAC horvát írónak — akit Vászta Sztájics hazátlan profétának, nagy jugoszlávnak és nagy európainak nevezett, van egy könyve a régi horvát életről (Uspomene iz Hrvatske), amely húséges tükre a százötíz-százhusz év előtti világnak s abban első megérkezését írja le Zágrábba. Bizony keserves utazás volt az, pedig a nemesi családból származó író apja úri hintóján közelitette meg Karlovác felől a horvát fővárost. „De annyira sárosak voltunk — úgymond — hogy csak éjszaka mertünk a városba bevonulni. S ami utunkon a legkeservesebb volt: a zágrábi kövezet. Ez a rövid útszakasz jobban kifárasztott bennünket, mint az egész utazás.”

A pompás zágrábi aszfalton, a város szívében elterülő állomásról jövet, az ember megmosolyogja a régi utas keserves sóhajtásait és megjegyzéseit a rossz utcai világításra s a város egész képére. Akkor persze még, egy évszázad előtt a zágrábi felsőváros jelentette az igazi városias részt s ahol most az állomás terül el, a Száva mocsárvidéke uralkodott. Mégis, aki meg akarja érteni ennek a városnak lelkét és fejlődését, kicsit Imbro Tkalac szemével kell bejárnia a felsővárost — a régi siklóvasúton a legérdekesebb az út oda — s lenézve a mélységbe, kirajzolni a plebejus alsóváros régi körvonalait, ahogy a maradi, arisztokratikus és papokkal telistelebélt óváros ellen felsorakozott s

utóbb fegyveresen is megívta... A nemesek és papok fészket, igen, azt gyúrte le a síkság, a nemeseket és papokét, akik Gubec Matiját máglyára küldték, de nem tudták megégetni mégsem az örök lázadást. Mikor Tkalac hintója végiggördült a városon, már a papok botránykrónikáiról suttogott a nép s ő maga is tárgyalja a „püspökfiak” kicsapongásait — nemes Makszimilian Vrhovac püspöknek egész sor természetes gyermeke volt — s vas-tag sorokat írt saját papokonának erkölcséről is. Érthető, hogy ez a könyv csak száz évvel az író születése után jelenhetett meg, akkor is kihagyásokkal.

Zágrábnak valami különös varázsa van. Valami öntudatos kisugárzása — félmillió aránya teszi-e ezt, nagyszerű tudományos intézeteinek tömege, gyárjai vagy pompás üzletei, vagy maguk a zágrábiak, akik fanatikusán hisznek városukban? Nem tudom.

Eső és napsugár váltotta fel egymást aznap, amikor Zágrábban jártunk. Nedves aszfalt csillogott az esti lámpafényben, a neonkék tompán villant és tovasuhanó járókelők raja mutatta a város nyüzsgését, életét: hangozott a város és derűs, tiszta volt és ragyogó. S az ember megértette sokak sóhaját, akik mind mondják, ha elhagyják a pompás várost: be jó lenne itt élni!

HA EZEN AZ ALAGÚTON átrobogunk, az már Szlovénia.

Zabokon túl a hetedik, nyolcadik megálló. Nem is tudom, talán Hromec, így nevezik az állomást, amely az alagúton túl felbukkan. A táj ugyanaz, mint eddig, dimbes-dombos mégis megérezed a választóvonalat, ha máson nem, azon hogy ČAKALNICA a váróterem és szlovénbeszédű utasok lépnek fel a vonatra; ha máson nem, azon hogy a falvak szétszórtabbak és — valljuk be őszintén — rendezettebbek, a házak fehérek és megszűnik a nád meg a zsuptető és cserép a házak fedele mindenfelé. S mintha festék is több jutna a vasúti sorompókra, piros-sárga olajfesték. Egyszóval száz meg száz apró jel...

Tito marsal mondotta egyszer egy angol újságírónak adott nyilatkozatában: „...ki egyenlítődsünkben az egyes vidékeink között arra törekszünk, hogy minél több országrészünk elérje az egyforma színvonalat... s itt általában a szlovén vidékek kulturális és életnívójára gondolok, amelyet el kell érünk”. A szlovéniai tájak közműveltségi és életszínvonala tehát ma már nem mint elválasztó jelentkezik az ország közösségi életében, hanem mint szintézis, amely felé tendálni kell. Persze ez időkérdés is, sok megértéssel kell kezelni. A szocialista társadalomnak kell mihamarabb betemetni azokat az évtizedes szakadékokat, amelyeket a századok te-

remtettek meg egy-egy népköztársaságunk, egy-egy vidékünk határán a közművelődés és emberi életforma megnyilvánulásában.

A korlátnélküli vasúti peronok kezdődnek ott az alagúton túl — s megfigyelheted, ilyenek vannak egészen messze Lyublyana mögött is —, amelyek elosztják a tolongást, csak persze több önfegyelmet is igényelnek. Pedig ez, csak szárnyvonal itt Szlovénia belseje felé: odabent az új vagy megújított pályaudvarokon, Zidani Mosztnál vagy Lyublyanánál már neonfényben ég minden s bizony a bécsi utasok is ámulva nézték a lámpasorokat s ezeknek a pályaudvaroknak rendezettségét. S ez már nem a múlt öröksége, hanem az a lépés, amelyet a szlovén élet a szocializmusban tett előre s még nagyobb feladatokat ró a többi vidékre; utólréni a szlovén tájakat.

Ez már a Szutla völgye ahol most járunk; közeledünk Rogaska Szlatina felé. Már jelentkeznek a híres gyógyfürdő kiránduló helyei. A cukorsüveg alakú Donát-csúcs, aztán az izmos széles Bocs hegytömb s a környékbeli dombtetők mind... Most pontosan tudom, hogy mi következik: az arányos kis gyógyfürdőállomás, a hordárok kara s a kellemes izgalom a leszállás körül. Annak, aki visszajár ide, éppen olyan mint minden esztendőben: otthonos kép. Az aprótermetű Herman, a legnépszerűbb hordár-cipellér izgatott vitában van egy koffer fölött, s hol az a vörösképű, másik? Nem látom. A hordársapkák száma és a targoncák száma megsokasodott. S már lassít a vonat: Rohicsen vagyunk.

AKI VALAMI KÓRSÁGOT hord magában, a beteg ember mindig bízik valamiben. Így vagyunk a gyógyfürdőkkel: bízni kell bennük és hinni, az ér legtöbbit. A Rogaskátjárók izmos bizakodását egy hatalmas kartoték-tenger őrzi az orvosi várószoba különböző sublótjaiban elosztva: ott van felírva a betegségünk és minden évben lezárják a mérleget. Ha újból jössz, folyószámlát nyitnak az egészségednek ugyanazon a lapon és rájegyzik az adatokat. Bizonyára sokévtizedes rendszer ez s ha keserves, hosszú várakozás után sorrakerülsz az orvosnál, már ott fekszik előtte egészségi lapod. A doktor rádnéz aztán az egészséglapra pislant: hogy van? kérdezi és úgy szólít meg mint ismerőst, neveden szólít és egy pillanatra megszedülsz. Emlékszik rád! Csak később jut eszedbe, hogy arról a kartonról olvasott le mindent rólad. Megtapogat és már jegyzi is az ivókúrát. Bekerültél megint a taposómalomba. Ami háromszor két decit jelent éhomra reggel — kellő sorbaállítás után a kút előtt — aztán mégegyszer ennyit délelőtt vagy délután. És valami fürdőt másnaponként. (Két deci alatt persze Donát-víz értendő, vagy Stiria.) Egyszer megkérdem majd a doktort,

mindig ott a kérdés a nyelvemen, megkérdem majd, hogy aki előtt ennyi igazi és vélt beteg eldefiliroz, valóban emlékszik-e egyetlenegyre is a multból? Azt fogja mondani: igen, hogyne, de a nézése bizonytalanná lesz. Olyan kis pont vagy az egészségügyi nagyüzemben egész ételleddel és azzal, hogy cholecisztitisz vagy gasztritisz, esetleg hepatitisz vagy a kettőnek a keveréke... Mert élni és gyógyulni idejárnak az egész országból, meghalni otthon halnak meg, ahogy az már lenni szokott.

De félre a búval! A betegségi anyakönyv nem okoz senkinek különös fejtörést, úgylátom. Tolakszanak, hogy elérjék a vizet vagy az ebédet, esetleg már az induló vonatot, az egész csak közjáték. Két-három-négy hét a kúra, átlagban három. Vannak persze diletánsok, a közönségnek a fele az, orvos nem vizsgálja őket, csak jönnek és odaállnak — isznak és fürdenek össze-vissza; vannak aztán tudorok és nagymesterek, hosszú évtizedek matadorjai, akiknek a régelhúnyt fürdőorvos írta elő a kúrát, amely mindig veszedelmesen hasonlít ahhoz, amelyet a mai orvos ír elő. Vannak akik csak legyintenek, csak odaállnak és isznak, anyakönyvi lapjukra fütyülnek s az ott porlad a sublót fenekén: ők csak tudják mi a baj és mi a gyógyulás! Vannak ujoncok, akik remegve kérdezik, mi lesz ha netán egy fél pohárral többet vagy kevesebbet isznak, vagy elmulasztanak egy fürdőt: mi lesz, jaj mi lesz!

Perbe ne fogjon a balneológus-doktorok kara, hitetlenségemért máglyára ne vessenek érte, de én már olykor át-áthágom a szertartásnak ezt a pontját. Én erősen és mélységesen hiszek a víznek reámvaló erős gyógyhatásában — hiszek benne és e jelben gyógyítgatom magam — de ha kirándulás után elkésve iszom a vizet vagy nem iszom, nem furdal már a lelkiismeret. Majd csak lesz valahogy, kérem. Fontos, hogy az egészségügyi folyószámlám immár hét éve nyitva áll s úgy bízom abban, hogy nyolcadszor is megnyitják majd.

S ha nem? — kétkedel.

Azt úgysem jegyzik fel ott. A sublótot sokszor kinyitják majd, de az én kartotékom már nem kerül elő többé...

AZ ORSZÁGJÁRÓ ne üljön sokáig egy helyben, mert megáporodik. Ne üljön gyógyfürdőben s ne keserítse betegségek taglalásával az olvasót — hát ez igaz.

A doktor elengedett egy hetet és kezefogtunk: jövőre megkérdézem, hogy igazán emlékszik-e erre a kóresetre? Azt fogja mondani, hogyne. Gurul a vonat megint, hogy beszélhessek multról és jelenről.

Nem hiszem, hogy hallottak volna Zweymüller polgár esetéről. Zweymüller polgárról és három feleségéről. Az eset Celjében történt, csak egy kicsit korábban, mielőtt én odaérkeztem volna. Háromszáz esztendővel korábban. S bevallom, hogy az egész dolgot egy templom külső falán elhelyezett sírkőről olvastam le, arra volt rávésve. Zweymüller polgár és kereskedő adja itt hírül az utókor-nak, hogy itt nyugszik három feleségével egyetemben. Az elsőt 1617-ben vette el, ezt követte a második házassága húsz évvel később, majd amikor ő maga ötvennegyedik esztendejébe fordult, harmadik feleséget vón maga mellé egy húszéves leányt. Más érdemét nem írja a sírkő. Azt mondják tele van a templom ilyen kriptákkal és sírkövekkel, tele van minden templom, hogyne amikor Celje már hétszáz éve város!

Már hétszáz éve város. Város volt a középkorban, a rókaelekű Ulrik gróf idejében — fellegrvárának romjai ott terpeszkednek ma is a várhegyen — kanyargós utcáit kiszögellések és várostornyok szakítják meg, házait céhjelzések tarkítják. Mindez nem gátolta meg a celjeieket abban, hogy utcai közvilágításukat neoncsöves esti fénné alakítsák és rengeteg gyárüzemet létesítsenek — külvárosában, Storén ott liheg a nagy vasművek örök kemence-szája — s hogy munkástanácsaikon és kollektíváikon keresztül irányítsák életüket. Úgy egymásbaillik itt a történelem, hogy szinte lapozni lehet benne. A középkort a Cillei vár mutatja, a polgárság előtörését a templom falára merészkedett sírfeliratok, a céhipart a jelvények és a kapitalizmus-létesítette gyárak is ott vannak. Aztán a nemzeti harc az osztrák császárság ellen, a harc a papok ellen... S a dolgok végében a szocialista munkaközösségek. A Szavina völgyében partizánharcok emlékét idézi kísérom. Később a nagy áradásról beszél, amely másfél hónap előtt két-három méteres vizet zúdított a város egész területére — az emeleteket is elérte a víz — csak az állomás környéke maradt száraz. Az áradást nyögi most a város, az árvízokozta károkat, de már túl vannak a bajon. A gyárak ismét dolgoznak, a raktárhelyiségeket kiszivattyúzták, új áru érkezett, elmúlt a nagy megpróbáltatás.

POSZTOJNÁNÁL megérezni, hogy vilanymotor került a szerelvény elé. Megérezni az indulásnál, ahogy rángatás nélkül simán lendül a vonat az útnak, megérezni, amikor berobog egy állomásra és fékez. Nem dohog, nem sípol, nem cibál s két lépésre az indulástól már rohan vesszettül. Nem hiszem, hogy lenne pályánk, amelyen ilyen sebességgel robbog a vonat — gőzvontatta vasúti pálya, úgy értem — csattog a kerék a váltók fölött, a vonat átsuhan hosszú alagutakon, de nyitva

maradhat az ablak és nem tódul be szénfüst. Vágtat a vonatunk a júliusvégi éjszakában, vágtat a tenger felé mintha únná már ő is az esőázott alpesi tájat, az örök ködöt. Rohan, mint akinek szárnyai nőttek. S amikor a szürke ködfátyol mögül bizonytalanul először előbukkan az Adria partvonala — odalent a mélységben még égnek Opatija és Fiume, Lovrana és Volovszka lámpái — egy álmos osztrák botorkál végig a folyosón.

— Das Meer — üvölti be a fülkeajtón, amely mögött honfitársai alszanak hosszában-keresztben. Ő a kolumbuszi hajóinas, aki sokáig emlegetni fogja Hietzingben vagy Grinzingben „na ja, meine Augen” vagyis hogy az ő szemei. Az éles pillantása áttörte a ködöt s meglátni a tengert — egy pillanat műve volt. S kiérdemli kerületében a vén tengeri foka melléknevet. Álmos riadt gyermekszemek bámulják a ködöt és mögötte a tengert: a mellettünk elcsattanó, elzúgó hegybevágások elbujtatják, épületsorok eltakarják, a ködgomoly is egyre csak takargatja... bujócskázik velünk, de itt van, közel van. Sós párát lehel a mélyből s néhány páraszem jelenik meg a kezeken, amelyek görcsösen fogják a nyitott vagonablak keresztvasát.

— Rijeka — mondja a kalauz és átfurakszik a tömegben, hogy meghirdesse a szárazföldi végállomást.

A GYEREK sirályeledel után kutat a tarisznyában. Tengeri csomókban beszél; ez egy trabaccolo — mutat az egyik vitorlásra. Honnan az ördögből tudja ezeket a dolgokat? Tramontana szél meg maestral — tölem nem hallhatta ezeket, nálam a bora meg a sirocco minden tudomány. Dehát mászkál a hajón össze-vissza, és fülel, hozza a híreket. Tapasztalt hajósok hirdetik a tenger igazságait. „Majd lesz egy kis tánc a szenyi kapuban” — ez a legutóbbi hír.

Hajón vagyunk persze, hol teremnének ilyen tengeri dolgok. Még hozzá költők szárnyán: ez maga a „Vladimir Nator” hajótípus vezérhajója; az úgynevezett „költősorozat” többi egységei: a Vuk Karadzics, a Cankar, a Njegos. Dicséretes dolog a tengerhajósunk intézeteitől, és impozáns az írás halhatatlanjairól hajókat elnevezni, amelyek a tengert szelik. S ízlésesebb is mint mondjuk harisnyát vagy keserűvizet keresztelni róluk. Egy másik hajósorozat városneveket visel, az új Noviszád motort az azonban nem sikerült felkutatni a fiumei kikötőben. Úton van valahol a szigetek közt.

Igen, most tengeri dolgokkal foglalkozunk. A borinó táncoltatja hajónkat — hogy mikor lesz igazi vihar belőle, sosem tudni. Szerencsejáték minden tengeri átkelés a Kvarneron különösen Szeny környékén. Már elkezdődik a vándorlás a hajókorlát felé: sá-

padt, falfehér-arcú utasok dülöngélnek, főleg nők és gyerekek, mögöttük az aggódó és biztató rokonság. „Mélyebben hajolj ki!” — Aztán további vezényszavak: Csak pálinkát, kérem!

— Mit pálinkát! Édeset, csak édeset ilyenkor!

Az még hagyján hogy jobbra-balra dülöngél a hajótest, de mikor kezd felfelé mászni a hullámokra, hogy utána a mélybe süllyedjen!

Honnan is jön ez a szél, amikor az ég felhőtlen, viharok semmi jele — a nap éppen csak hogy elborul, fátyolos köd mögé húzódik — tarajos végig a tenger s a hullámok egyre nagyobbak. Tanakodok köröskörül a nyugvószékeikből egymásután menekülő utasokkal, senki sem tud semmit, csak sietnek a szalonba, étterembe, a hajóbarba. Egy nagy loccsanás és felcsap a hullám ide a második fedélzetre.

Most kezdődik a tánc!

De semmi. Tíz perc múlva megkerülünk egy sziklafokot s megszűnik a vad ringás. A hajógépek délnyugatnak visznek, ott egyszerre csöndesebb vizekre érünk. A sápadtarcúak még csuklanak egyet-kettőt, nézik a tengert bizalmatlanul, aztán körüljár a tekintetük. nézik a magasban keringő sirályokat, belepislognak a tűző napkorongba, amely egyre tisztább és egyre tüzesebb, a fátyol levonult ábrázatáról. Semmi, csak egy kis ünezet volt, egy kis figyelmeztetés. Hogy megtanuljátok emberek: a bóra Triesztben születik, a Kvarneron tombol és Szenybe jön meghalni. Attól délre — oda se neki.

Tengeri dolgok, igen, ezekkel foglalkozunk most egész nap késő éjszakáig, amikor elérjük majd a Szpliti kikötőt. Elsuhanó testvérhajók, távoli révek, heglánc keletre az ég alján, nyugatra meg szigetsor. Aztán mólók, amelyeket megközelítünk... Megcsendül a hajóharang, a motor leáll és a hajó óvatosan odafarol: kikötés. Le és felszálló utasok. Városok, kikötők. Zadar, Biograd, Sibeni...

S már merülünk is az estébe, az éjszakába. Ismét táncol a hajó, a szél belekap a fődélzet fölé boruló ponyvasátorba és vadui ráncigálja. A nyugvószékekből csak vaksötét éjszakába bámul a szemünk, csak a hajó közelében táncol a hullámok fölött a hajó lámpasorának fénye. Edénycsörömpölés, vacsora. A hajóbarban konyakoznak. Hangzavar mindenféle nyelven.

Aztán nagysokára balkézfelől égnek verődő fény dereng fel, egyre szélesebben. A fedélzeten-fészkelődni kezd az utassereg, a szunyókálókat költögetik. A szél erősen csapkod, a hajógépek dohogása és üteme még

hevesebb, a hajótest vágja, szeli a vizet s egy forduló után felbukkan egy hosszú lámpasor. Világítótoronyok zöld és piros fénye hunyorgat s közöttük vesz utat a „Vladimir Nazor” a kikötő felé. Ragyogó fényárral közeleg a város — illetve mi érünk hozzá egyre inkább — úszkáló hajótestek, vitorlások között vesz éles utat a hajó, felbúg a hajókürt. Tompa hangja olyan mint a riadt segélykérés. A parti színes jelzőlámpák cinkosan összehunyorítanak, mintha csitítanának: na, ne izélj már! Ne félj semmit, amíg bennünket látsz! Valaki álmosan monndja melletttem: „Tíz perc múlva a parton leszünk!”

A SZÁZ SZÍNEK városának mondja a régi népének Szplitet. Pompásabb panorámát nehéz is elképzelni, mint mondjuk egy napos reggel a szpliti kikötő. Kékes párák szállnak a messzeségben, a tengerből félkaréja elnyúlik a szemhatár széléig, ahol ég és tenger összeolvad: csupa kékség mindenfelé s az öböl-bejáratnál sejtelmes hajóóriások mozognak, ezüstszínük megcsillan a napfényben. De láttam ezt a kikötőt már amikor rózsaszínű a vize, napnyugta előtt s a vízen elnyugvó félszigetek dúsán zöld vegetációja adja meg a bizarr kontrasztot: a magasban hófehér báránnyelők a kék égen s hozzá a napnyugta arany színei. Az új épületek fehér márványa s a régi Szplit füstös fekete kövei mintha mind versengének, hogy valóban a száz színek városa legyen előttünk.

Kicsit mintha ünnepi díszben lenne mindig. Évezres örhelyén kézzelfogható, ujjakkal megtapintható emlékeit őrzi az emberi fejlődésnek. Az emberben végigborzong a goethei sóhaj:

...Und Marmorsäulen stehen
Und sehen dich an...

Rádbámul a kő és a történelem. Csakhogy ez nem a múzeumok hangulata, hanem az emberi élet örök folytonosságáé. A szplitiéknél az idő dimenziója ragaszt mindent össze: ahogy őseik természetes egyszerűséggel fészket és várost raktak a császári palota tövében, úgy rétegződik a középkori Szplitre az újabb és legújabb építészet. Szplit valami korokon túlterjedő, elválaszthatatlan egész s amikor komolyan felmerült a terv a Diocletian-palota kitelepítésére, a szplitiékhangozan a tudósok szemébe nevettek. Nem, túlsok évszázad élete maradt itt élő valóság ahhoz, hogy ilyesmit meg lehetne tenni. Az ókori Szplit kedvéért nem lehet a középkori várost megölni benne s a középkori város élete túlságosan is az újabb korban gyökerezik ahhoz, hogy urbanisztikai kísérletezés tárgya lehessen... Csak maradjon így nekünk, így életesebb minden múzeumnál, erősebb minden szellemi hagyatéknál.

Közben a hegyoldalak és a tengerpart felé terjeszkedő újváros fejlődési üteme bámulatos. A szpliti életütem semmi jelét nem mutatja semmiféle múzeumhangulatnak: egy percig sem gondolnak arra, hogy pusztán látványossággá merevítsék az életet. Hatalmas ipartelepeik ontják a termékeket, mindenütt lázas munka folyik. Aztán ott a tenger, a nagyszerű védett szpliti kikötő óriási forgalmával, ott vannak a hajóépítő dokkok, az eléggé dús vegetációjú hátsószög, mind csupa fontos tényező a város fejlődésében. Szplitnek nemcsak munkája és életüteme erős, nemcsak idegenforgalma jelentős: kényelmes modern várossá nőtt, amelyben kellemes és nagyvárosias az élet. A bacsvicai strandfürdője: látványossága egész tengerpartunknak.

A PLAKÁTKÖLTŐ fogalmával, így szó szerinti értelemben Szplitben találkoztam. Az egyik kirakatból a város belső terén a Central hotel közelében hosszú papírlap integetett — hát ez mit hirdet? — léptem közelebb. Bizony vers volt, igazi költemény. Rímes és ütemes sorok.

A szplitiek azt mondják, hogy Ante Novakovic — ha nem tévedek, így hívják — időnként megjelenik alkalmi verseivel a kirakatokban. Nem tudom milyen a költő viszonya a lapokhoz, a szerkesztőséghez, miért nem ott, Guttenberg betűivel jelenteti meg költeményeit... Valami baj alighanem lesz körülötte, vagy versei körül. Elég az hozzá, hogy ő most a szplitiek plakátpoétája. Hosszú episztolák merednek rám onnan a kirakatból, olvasója azonban, ezt megállapítottam, kevés van csak. Hja, hiába, versek még a kirakatban sem kellene. Ott álltam a tűző napon és figyeltem: senki sem lépett közelebb. Lehet, hogy alkony-órán, árnyékban többen jönnek, gyönyörködni költőtársunk művében, de akkor, a déli órákban, sehol senki.

Poénnek-talán elég is lenne ennyi, a poén mégsem ez. A kereskedő, aki kihelyezte a költeményt a kirakatba, alighanem rászólt:

— Kiteszem, ha ragaszt rá okmánybélyeget.

S Ante megreszkírozta ezt is, a három dinárt.

Egy kétdináros és egy egydináros okmánybélyeg búslakodik a papírlap sarkában. Mert a plakátra illeték jár, akár lakáscserét hirdet, akár a költő szívevért. Szabályosan megsemmisített okmánybélyeg három dinár értékben.

Ó, költőtársam, idéznem kell neked a megtaxázott versed partján egy magyar poéta sorait, milyen szépen is írta: (Kosztolányi, úgy hívták).

Egy rossz költő mily megindító. Már évekig nem beszéltek felőle, aztán lassan
lelfelejtették.

Megkopva és őszén bandukol most,
lszakadozott
kabátja gombja fityeg s kiadatlan verseit
lfütyöréssi
a téli szélnek. Mennyi gőg és erő. Az arcán
gyűlölet, irigység, mely messziről valami

letherikus
bánatnak látszik. Mellette a híresek,
kiket fizetett cikkek magasztalnak és ünne-
lpelnek a vad

hangversenytermek tapsai, kalmárok, vagy
lszerencsevadászok.

*Kopaszodó, büszke apostol-homlokára az élet
tette könnyes koszorúját, fölištenítve
ifjúkori álmát, melyben egyre jobban hisz.
Még a rossz táplálkozástól és tudóbajából*

lszármaszó
soványsága is stílusos. Akár a könyvben.
Hiába beszéltek, kritika, irodalom.
Ő az idealizmus. Ő az igazi költő.

(Egy rossz költő mily megindító)

KÉTSZER ÉR HAZA nyári szabadságáról a bácskai ember, aki az északi vagy közép-dalmáciai tengerparton járt. Először amikor Rijékán vagy Szplitben a direkt-kocsi padlójára lép. A szabadkai vagy noviszádi, amikor meglátja a kocsi tábláját, megdöbbenhet a szíve: kicsit már otthon van. Ettől kezdve, ahogy cókókját elhelyezte és kinyújtózott — hely mindig van ezekben a kocsikban — csupa visszaközás az egész útja. A mozdonyt sűrűn cserélik a szerelvényen, sokszor áll gazdátlanul a kocsija, tolatják ide oda, de végül mindig jelentkezik valami jótékony szerelvény, amely átveszi és viszi odébb. Az utasnak már csak egy kötelessége van: lelépni a végállomáson, saját városában a vagónból és sóhajtani egyet. Befejeztetett.

Befejezte az idén a szabadságos ember nagy országjárását. Aki nyitott szemmel járt, sok mindent megláthatott, a sok mindennek végső summája — ha őszintén bevallja önmagának —, hogy békés, fejlődő ország terült szeme elé mindenfelé. Hogy testvérek között járt mindig és otthon érezte magát mindig vonaton, tengeren, országúton, városban és falun.